

How a falling star lit up the purple sky

JEREMY NEDD, IMPILO
MAPANTSULA

De cowboy is dood, lang leve de cowboy

Daphne de Roo

Gezien op 10 november 2023
Hallen van Schaarbeek, in het kader
van kunstenfestival Africa is/in the
future.

Is de klassieke westernheld, die land verovert met een revolver, wel zo heroïsch? Gewapend met de Zuid-Afrikaanse dans pantsula dagen Jeremy Nedd en dansgezelschap Impilo Mapantsula de clichés van het Amerikaanse genre uit. Van virtuoos voetenwerk tot reflecties op eigenaarschap en ongelijkheid: dit is een performance die entertaint, inspireert en, wie weet, transformeert.

12 NOVEMBER 2023

Aan 'How a falling star lit up the purple sky' in Schaarbeek ging een opstootje vooraf. De performance was er deel van de achtste editie van 'Africa is/in the future', een interdisciplinair festival dat zich richt op de Afrikaanse diaspora, maar ook op iedereen die met onderdrukking te maken kreeg. Het verbaast dus allermist dat de organisatoren een statement voorlezen om hun solidariteit te uiten met het Palestijnse volk, net als met de Armeniërs, Oekraïners, Soedanezen en alle anderen wier vrijheid in het gedrang is.

In hun statement noemden ze niet de Israëliische slachtoffers van de 7 oktoberaanval. Begrijpelijk, omdat hun focus hier ging naar volken die nu onderdrukt worden. Daarbij komt het buitensporige geweld tegen de Palestijnen sinds de aanval van Hamas. Maar dat die weglating sommigen kwetste, was evenmin verrassend. Een man uit het publiek probeerde vergeefs het woord nemen, anderen verlieten de zaal. De performance begon dus op een moment dat de spanning te snijden was. Maar al na vijf minuten was de sfeer volledig gekeerd. Hoewel choreograaf en theatermaker Jeremy Nedd en het dansgezelschap Impilo Mapantsula onderdrukking als een van hun thema's kozen, is 'How a falling star lit up the purple sky' een hoopvolle en zelfs vrolijke voorstelling geworden. Hoe zijn ze daarin geslaagd?

Het begint al bij de betoverende enscenering. Uit witte doeken is een berglandschap opgetrokken, waarin enkele staaflampen in neongroen oplichten. Onder een van de bergen ligt een bos tuimelkruid naast een ruw afgedekt graf met daarop witte rozen. In het midden hangt een groot mobiel,

bestaande uit een cirkel en een kronkelende lichtstaaf. Tussen twee bergen zien we een hoofd in profiel, een cowboyhoed op de kruin geplant. Dit is een westernlandschap, maar geen gewoon. Door de neonlampen en het steriele wit heeft het iets van een droom, en met een beetje fantasie kun je hemelbedden zien in de stoffen structuren.

Op pianotonen verandert de scène van kleur. Een roze streep verschijnt, een horizon. Daarboven kleurt de achtergrond langzaam roze. Door slimme belichting op het mobiel zien we een zon opkomen. Dan maakt de klassieke muziek plaats voor Isaac Hayes' cover van 'Walk on by' (ook de versie van Dionne Warwick komt later aan bod) en betreden de dansers van Impilo Mapantsula één voor één de scène, gekleed in pasteltinten. Ze buigen naar het publiek en houden hun handen ineengevouwen voor zich uit, alsof ze hun eigen hand schudden. Het gebaar oogt verwelkomend en doet tegelijk denken aan iemand die zijn overwinning viert. In hun ogen zit iets ondeugends. Is dit een uitnodiging om naar hen te kijken, of een uitdaging tot een speels duel?

Nee, niet de gigantische cowboy is de protagonist, het is dat (in verhouding) kleine mannetje.

Elk van de performers zet zijn of haar persoonlijkheid in de verf met een kleine solo vol humor en *swag*, als personages die voorgesteld worden aan het begin van een film. Als voorlaatste komt vanachter de bergen een reus tevoorschijn, Vuyani Feni. Het was zijn hoofd dat we in profiel zagen. Een rechthoekige brede sjaal geeft hem extra brede schouders, een bruine wijduitlopende broek verbergt torenhoge stelten. Tussen die langgerekte benen door rent Sicelo Xaba het podium op, als laatste van de negen performers. Het contrast is heerlijk komisch. Nee, niet de gigantische cowboy is de protagonist, het is dat (in verhouding) kleine mannetje. Hij is de enige van de dansers die zich voorstelt, Malumé is zijn naam.

Na die introductie verandert het ochtendroze in helwit, en schakelt de voorstelling een versnelling hoger. Zoals de naam van hun gezelschap verradt, zijn de dansers getraind in pantsula, een dans vol energie en virtuoos voetenwerk, die tijdens de Apartheid ontstond in Johannesburg, Zuid-Afrika. Wat begon als *dance-offs* op straat, werd een protestbeweging en levensfilosofie, met een bijbehorende kleurrijke kledingstijl die het zelfrespect in de verf zet. De dans heeft door de razendsnelle bewegingen iets extatisch. Tegelijkertijd verraden de goed geplaatste unisono-scènes in deze performance een grote controle.

Wat elke performer hier neerzet, is dus indrukwekkend. Des te fascinerender is het dat, hoewel de individuen de aandacht opeisen met hun moves, je ook continu een totaalplaatje ziet. De makers raden hun publiek aan om op de achterste rijen te gaan zitten, en terecht, want daar geniet je ten volle van hun ruimtelijke visie. Bij elke solo vormen de stilstaande dansers een soort sterrenstelsel door hoe ze gepositioneerd zijn. En als twee dansers een duet dansen, knipogen hun langgerekte slagschaduwen naar de duellen in het westerngenre.

De bedoeling is niet om zulke stereotype westernbeelden alleen op te roepen maar ook in vraag te stellen, net als de gewelddadige *shootouts* waarbij de winnaar de verliezer doodt. Hier voeren ze een duel op waarbij de dansers elkaar proberen te overtreffen in zelfzekere poses in plaats van met geweld. Telkens wordt een danser vervangen door een ander, waardoor het evenwicht

continu verandert. Iets later dansen de vrouwen van het gezelschap, Sibongile Mathebula en Elma Motloenywa, een zacht duet als tegenwicht voor de overdreven viriliteit in het westerngenre.

De belangrijkste trope waar Nedd en Impilo Mapantsula korte metten mee maken, is het idee dat land eigendom is. Tijdens een kort intermezzo wordt geprojecteerd wat land betekent in de Afrikaanse kosmologie: het is deel van Moeder Aarde, waaruit jij geboren bent. Grond bezitten wordt dan een vreemd concept, onnozel zelfs. Tegelijk behoor jij wel toe aan de plaats waar je roots liggen, dat land brengt het een gevoel van *belonging* voort. Als een ander je geboortegrond opeist, word je dus gedwongen dakloos rond te dwalen.

Wat als de Amerikaanse cowboys doordrongen waren geweest van die Afrikaanse kosmologie?

Waar de cowboy vaak wordt gezien als een eenzame, zwervende ziel — ‘lonesome’, zoals in het nummer van Hank Williams waaraan de titel van deze performance refereert — zit er absoluut een laag in het genre waarbij de cowboy als ‘rechtmatige eigenaar’ de ander van zijn stukje grond verdrijft. Wat als de Amerikaanse cowboys doordrongen waren geweest van die Afrikaanse kosmologie? Hoe zou het verhaal van een westernfilm dan aflopen?

Nedd en Impilo Mapantsula geven ons een mogelijk plot. ‘Cowboyreus’ Feni laat zich achterover vallen in de armen van vier mededansers, die hem neerleggen op de grond, en vervolgens hun hoed voor hem afnemen. De ‘ster’ is gevallen, de anderen houden een moment stilte. Nadien helpen de vier dansers hem weer overeind, wekken hem tot leven. Daardoor is hij veranderd: het is nu een individu dat noch boven de anderen staat, noch door hen onderdrukt wordt: de nieuwe held bestaat door en dankzij de gemeenschap.

Het is een beeld dat aanzet tot denken. Net zoals het land niet aan mensen toebehoort, maar andersom, is de gemeenschap geen amalgaam van individuen, maar ontstaat de individuele identiteit juist vanuit de gemeenschap. De grote aandacht voor het ruimtelijke geheel, waarbij elke danser in deze voorstelling ook tijdens solomomenten van anderen een cruciale rol vervult, krijgt zo een diepere dimensie.

Om diezelfde reden is pantsula meer dan de meesterlijke moves: het wedstrijdgegeven van de *dance-offs* draait niet rond winnen of verliezen, maar brengt dansers samen. Het is vanuit die ‘duellen’ dat een protestbeweging op gang kwam die tot meer individuele vrijheid leidde. De slotscène beeldt het mooi uit: een duel van twee groepen versmelt langzaam tot een unisono dans met het hele gezelschap. Het licht kleurt rood: het is avond, of de toekomst. Utopisch? Zeker, maar door de opbouw en prachtige enscenering geloof je even dat vrij samenleven niet zo moeilijk is.